

ГРАЂЕВИНАРСТВО БАНАТА

CIVIL ENGINEERING IN BANAT

Јовановић, Г.¹

Резиме

Банат као регионална целина АП Војводине захвата 9296 km² на чијој територији се издваја 16 општина. Грађевинарство на овом простору има дугу традицију, а према подацима за 2000. г. ова делатност је по значају на четвртном месту после индустрије, пољопривреде и трговине. Према изворима Привредне коморе АП Војводина и Регионалних комора Зрењанина и Панчева на територији Баната тренутно постоји око 150 грађевинских предузећа. Највећи број њих је тренутно у фази приватизације, многи некадашњи грађевински комбинати се распадају и формирају се нове, мање углавном приватне фирме. Уз бољу економску ситуацију у оквиру комплетне привреде очекују се већа инвестирања и боља ситуација у грађевинској делатности Баната.

Кључне речи: Банат, грађевинарство, грађевинска предузећа

Abstract

Banat as a regional entity of the autonomous province of Vojvodina covers an area of 9 296 km² on whose territory there are 16 municipalities identified. Civil engineering in this region has a rather long tradition, and according to the data from the year 2000., this economic activity is considered to be the fourth most significant activity, after industry, agriculture and commerce. According to the sources from Economic Council of Vojvodina and Regional Councils of Zrenjanin and Pančevo, today there are about 150 construction companies on the territory of Banat. The greatest number of them is now in the process of privatization, since many former construction complexes are being closed down and are forming new, smaller, mainly private companies. Together with a better economic situation, we expect greater investments and better situation in the construction activity of Banat.

Key words: Banat, civil engineering, construction companies

¹ Гордана Јовановић, Департман за географију, туризам и хотелијерство, ПМФ Нови Сад

Увод

Грађевинарска делатност на простору Баната (као дела Војводине) има дугу традицију. Почетак њеног развика везана је пре свега за појаву грађевинских заната који посебно добијају на замаху после протеривања Турака са ових простора (Група аутора, 1924). Нарочито се то осећа половином 18 века када се полако поред примарних дотадашњих материјала (набоја, дрво и др.) почиње да користи и креч и цигла. Поред градње на почетку првенствено кућа за становање временом се граде и већи објекти различите намене (сакрални, војни, индустријски и др.). Међутим, највећи број значајнијих објеката поверава се пре свега страним предузимачима (Будимпешта, Праг) и таква ситуација је трајала практично све до Другог светског рата (Група аутора, 1996). На простору Војводине па нормално и Баната у том периоду између два светска рата били су развијени различити грађевински занати попут зидарских, тесарских, собосликарских и други (Аврамовић, 1965).

У периоду после Другог светског рата, наметнула се потреба у разрушеној земљи за интензивним, већим грађевинским радовима, тако да су временом почела да се оснивају бројна грађевинска предузећа широм Баната за послове везане како за високоградњу, тако и нискоградњу и хидроградњу. Најјачи центри ове делатности јављају се на територији Зрењанина, Кикинде, Панчева, Вршца а временом и у мањим градским центрима. С обзиром да је грађевинарство врло специфично и као привредна грана повезано је са производним занатством, појединим индустријским гранама и стамбено-комуналним ресором, њен развика је у тесној вези са економским успонима и кризама у друштву. Садашње трансформације на релацији друштвене и приватне својине изузетно се манифестују својим дејством управо на ову привредну делатност тако да су многа предузећа у веома тешком положају.

Према подацима за 2000. годину (табела 1) учешће грађевинарства у оствареном укуном народном дохотку у Банату износи 5,61 % и тиме представља четврту делатност (после индустрије, пољопривреде и трговине) на овом простору. Такође по оствареном приходу банатско грађевинарство у истом периоду остварило је 27,5 % од укупног народног дохотка оства-

Табела 1. Учешће појединих привредних грана у укупном народном дохотку Баната за 2000.

Table 1. Participation of certain economic activities in a gross national income in Banat for 2000

Привредна делатност	Износ у хиљадама динара	Учешће у %
Индустрија и рударство	11 407 121	44,84
Пољопривреда и рибарство	9 005 730	35,39
Грађевинарство	1 426 490	5,61
Саобраћај и везе	130 159	0,51
Трговина	2 031 834	7,99
Угоститељство и туризам	232 968	0,91
Остало	1 206 340	4,74
Укупно привреда	25 440 642	100,00

Извор: Општине у Републици Србији за 2001 г., Републички завод за статистику, Београд

реног у грађевинарству на нивоу Војводине (2000. год. грађевинарство Војводине остварило је 5 183 466 000 динара).

Иначе у истом периоду тј. за 2000. г. вредност извршених грађевинских радова у Банату износи 1 821 205 000 динара што представља 28, 53 % од ових вредности на војвођанском нивоу. У оквиру друштвене својине уложено је 852 873 000 (46, 83 %), а у приватној изградњи 550 627 000 (30, 23 %), док је у остале облике изградње вредност грађевинских радова износила 417 705 000 динара (22, 94 %). (Општине у републици Србији, 2001)

У раду је посебно анализиран период од 1971 до 2000 г. са поређењима између петогодишњих циклуса, уз покушај да се детаљније представи најновије стање у грађевинској делатности на простору Баната.

Високоградња

Највећи број грађевинских предузећа своју делатност везује првенствено у оквиру области високоградње на шта указују и подаци из табеле која следи.

Табела 2 Вредност (у хиљадама динара) извођених грађевинских радова¹ свих ресора на простору Баната током 2000.

Table 2 Value (in thousands dinars) of accomplished construction works in all spheres of activities on the territory of Banat during 2000.

Регион	Укупно	Високоградња		Нискоградња	Хидроградња
		Свега	Стам. изград.		
Банат	813 506	492 190	224 934	258 001	63 315
Војводина	2 751 298	1 446 910	757 847	1 154 662	149 726
% учешће вред. гр. рад. Баната у АП Војводини	29, 57	34, 02	29, 68	22, 34	42, 29

Извор: Републички завод за статистику, Одељење грађевинарства у Новом Саду.

На простору Баната током 2000. године извршени су грађевински радови (само грађевинска предузећа са простора АП Војводине) у вредности од 813 506 000 динара што чини 29, 57 % од укупне вредности грађевинских радова на нивоу Војводине. Највећи део послова, као што се види из табеле 2 извршени су у оквиру високоградње чак 60, 51 % од укупне вредности за Банат. Посебно место у реализовању радова високоградње везано је за стамбену изградњу у висини од 224 934 000 динара, што чини 45, 70 % од укупних средстава уложених у грађевинске објекте високоградње.

С обзиром на очигледан значај грађевинских радова везаних за високоградњу, генерално када је реч о грађевинарству као привредној делатности, стоји и чињеница да су основни параметри који се презентују у статистици управо јављају за стамбену изградњу.

Као што се може видети (табела 3) током двадесетогодишњег периода (од 1981 до 2000. г.) може се константовати неуједначена стамбена изградња са наглашеним трендом пада (шестоструко умањен број изграђених станова) производње са почетка циклуса ка његовом завршном делу. Током овог периода у Војводини је изграђено преко 135 000 станова, од тога више од трећине (35, 35 %) на простору Баната. Највећи број станова завршен је у Војводини

Табела 3 Кретање броја изграђених станова на територији Војводине и Баната за период од 1981. до 2000.

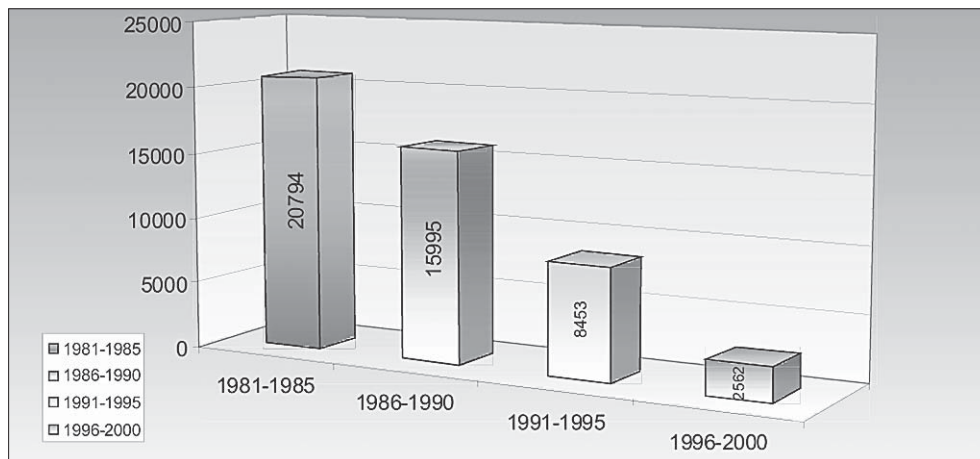
Table 3 Trend in the number of built flats the territory of Vojvodina and Banat for the period 1981-2000

Година	Број изгр. станова у Војводини	Број изгр. станова у Банату	Учешће изгр. станова у Банату у односу на АПВ (%)
1981.	12 852	4 201	32,69
1982.	12 322	3 820	31,00
1983.	10 936	3 813	34,87
1984.	11 787	4 235	35,93
1985.	12 199	4 725	38,73
1986.	9 606	3 653	38,03
1987.	9 604	3 930	40,92
1988.	9 154	3 451	37,70
1989.	7 976	2 408	30,19
1990.	7 538	2 553	33,87
1991.	5 913	2 416	40,86
1992.	4 886	1 751	35,84
1993.	4 090	2 229	44,45
1994.	2 837	1 261	44,45
1995.	2 835	796	28,08
1996.	2 211	472	21,35
1997.	1 956	364	18,61
1998.	1 954	440	22,52
1999.	2 017	415	20,57
2000.	2 540	871	34,29
Укупно	135 213	47 804	35,35

Извор: Статистички годишњаци САП Војводине од 1981. до 1989. г., Покрајински завод за статистику, Нови Сад, Општине у републици Србији од 1990. до 2000. г., Републички завод за статистику, Београд.

1981. г. (12 852 стана) док је за Банат то била 1985. г. (4 725 станова). Минималан број стамбених објеката је пак у Војводини подигнут 1998. г. (1 954 стана), а на банатском простору 1997. г. (364 стана). Ако се посматра процентуално учешће стамбене изградње на територији Баната у односу на Војводину током периода, може се константовати да је највећим делом трећина војвођанских станова била управо изграђена на том простору. Током 1993. и 1994. године је чак од укупног броја станова у Војводини 44,45 % било подигнуто у Банату. Најнижи проценат учешћа банатске стамбене изградње на војвођанском нивоу забележен је 1997. године са свега 18,61 %. Стагнација банатске високоградње у односу на Војводину изражена је посебно у последњих пет година циклуса када се процентуално учешће изграђених станова креће у глобалу око 20 % у односу на војвођанску високоградњу.

Посебно интересантне сукцесивне детаље даје посматрање стамбене изградње по петогодишњим циклусима и појединачно по банатским општинама.

Графикон 1. Кретање укупног броја изграђених станова у Банату током четири петогодишња циклуса у периоду од 1981 до 2000.

Graph 1. Trend in the number of built flats in Banat during four five-year cycles in the period between 1981-2000

На основу сликовитог приказа (графикон 1) кретања укупног броја изграђених станова у Банату јасно се може константовати континуирани тренд пада из периода у период стамбене изградње. Очигледно је да је број станова у последњем циклусу (од 1996. до 2000. г.) готово десетоструко умањен у односу на почетни период.

За комплетнију слику појединачног учешћа свих банатских општина у оквиру стамбене изградње везане за област високоградње, у раду ће табеларно (табела 4) бити представљено учешће сваке од њих на нивоу Баната током двадесетогодишњег периода (од 1981. до 2000. г.)

Подаци из дате табеле још очигледније указују на чињеницу да су када је реч о грађевинским радовима везаним за високоградњу, најјаче општине Панчево и Зрењанин, а потом следе Вршац, Ковин, Кикинда итд. У посматраном двадесетогодишњом периоду највећи број станова је изграђен на територији општине Панчево, укупно 11 132 стана што чини 23, 27 % од броја изграђених станова у истом периоду на простору Баната. У групу општина са бројем подигнутих станова између 5000 и 10000 спадају Зрењанин, Вршац и Ковин. Највећи део банатских општина по броју изграђених станова налази се у категорији од 1000 до 5000 станова а то су Алибунар, Бела Црква, Житиште, Кикинда, Ковачица, Нови Бечеј и Пландиште. Испод 1000 подигнутих станова су територије општина Сечањ, Опово, Нова Црња, Чока и Нови Кнежевац. Најмање станова изграђено је на простору Нове Црње свега 428 станова у посматраном двадесетогодишњем периоду.

Нормално оваква распоређеност стамбене изградње по општинама је с обзиром на специфичност грађевинске делатности у великој вези са концентрацијом моћних привредних центара и урбаних агломерација у појединим деловима Баната.

Табела 4 Укупан број изграђених станова појединачно по општинама и Банат у периоду од 1981. до 2000. г.

Table 4 Total number of built flats according to single municipalities and in Banat for the period 1981-2000

Општина-регион	Број изграђених Станова у општини	Учешће изградње станова општине у односу на Банат (%)
Алибунар	1 882	3,94
Бела Црква	1 513	3,16
Вршац	5 437	11,37
Житиште	1 186	2,48
Зрењанин	8 154	17,06
Киkinда	4 095	8,57
Ковачица	3 258	6,82
Ковин	5 047	10,56
Нова Црња	428	0,90
Нови Бечеј	1 625	3,40
Нови Кнежевац	555	1,16
Опово	821	1,72
Панчево	11 132	23,27
Пландиште	1 369	2,86
Сечањ	825	1,73
Чока	477	1,00
Банат	47 804	100,00

Извор: Статистички годишњаци САП Војводине од 1981. до 1989. г., Покрајински завод за статистику, Нови Сад, Општине у републици Србији од 1990. до 2000. г., Републички завод за статистику, Београд.

Нискоградња

На основу историјских података везаних за период до Првог светског рата и међуратни циклус (до Другог светског рата), на простору Баната је функционисала камена путна мрежа која је подигнута у време постојања Аустро-угарске државе. Наслеђени путеви су били доста лошег квалитета, а током Првог светског рата су још више разорени. На појединим државним путевима у Банату на најважнијим саобраћајницама налазиле су се читаве деонице макадамских путева грађених без камене подлоге. Камен, односно туцаник, којим су одржавани путеви набављани су већим делом из мајдана Парагово у Срему и то за путеве северног Баната, а из мајдана Бело брдо у јужном Банату (брдски шљунак), за одржавање путева јужног Баната (Група аутора, 1924).

Путна мрежа је током Другог светског рата такође претрпела знатне штете тако да се у послератном периоду временом са јачањем привреде формирају већ шездесетих година грађевинска предузећа која врше изградњу и одржавање свих облика саобраћајних објеката. Нискоградња добија на замаху изградњом бројних магистралних регионалних и локалних путева на простору Баната.

Проблеми који последњих десетак година прате грађевинарство у глобалу па самим тим и нискоградњу утицали су на смањени обим грађевинских радова у овом домену. С обзиром да, нажалост, статистика не прати одређене параметре (као што је то случај код високоградње) за објекте нискоградње, видећемо само на основу података везаних за вредност извршених грађевинских радова (у периоду од 1992. до 2000. г.) каква је тренутна ситуација у овој области грађевинарства. Иначе према подацима за 2000. годину у нискоградњу је уложено свега 258 001 000 динара што чини свега 31, 71 % од укупних банатских инвестиција у оквиру грађевинских радова у глобалу (Републички завод за статистику, Одељење за грађевинарство).

Табела 5. Кретање вредности извођених радова² (у хиљ. дин.) у области нискоградње на простору Баната и Војводине у периоду од 1992. до 2000. г.

Table 5. Records of values of accomplished works (in thousand dinars) in the field of civil engineering on the territory of Banat and Vojvodina for period 1992-2000

Година	Вредност извођених Радова у Банату	Вредност извођених радова у Војводини	Учешће вред. извођ.радова у Банату у одн. на АП Војводину (%)
1992.	6 146 005	19 868 419	30, 93
1993.	-	-	-
1994.	19 218	72 353	26, 56
1995.	32 499	117 634	27, 63
1996.	59 990	240 216	24, 97
1997.	105 621	480 264	21, 99
1998.	114 371	517 952	22, 08
1999.	88 739	510 967	17, 37
2000.	258 001	1 154 662	22, 34
Укупно	6 824 444	22 962 468	29, 72

Извор: Републички завод за статистику, Одељење грађевинарства у Новом Саду.

Нажалост, податке које смо презентовали везују се само за период (табела 5) када се због познатих разлога (економска криза, ратна дешавања и др.) смањено улагало у свим секторима грађевинарства. У целокупном деветогодишњем периоду у Банату су извршени грађевински радови нискоградње у вредности од 6 824 444 000 динара, што чини 29, 72 % од укупних средстава уложених на нивоу Војводине. Највеће банатске инвестиције уложене у овај сектор грађевинарства забележене су 1992. године у износу од 6 146 005 000 динара (30, 93 % од укупно уложених средстава у Војводини). Због изразите хиперинфлације током 1993. године подаци за вредност извођених грађевинских радова за ову годину се не могу узети за релевантне. Ситуација се даље кроз период мењала из године у годину и 2000. године се може назрети одређени лагани напредак са уложених 258 001 000 динара (22, 34 % од укупних средстава уложених у Војводини), али је то још увек далеко од суме са почетка периода.

Што се тиче података везаних за инвестиције у нискоградњу по општинама (табела 6) у Банату може се константовати одређена корелација са радовима у оквиру високоградње. Највећи грађевински радови из овог сектора су урађени на простору општина Панчево, Зрењанин и Вршац, а значајнији обими радова реализовани су и на територији Алибунара, Беле Цркве, Пландишта итд. Најзначајније инвестиције везане за нискоградњу уложене су на под-

Табела 6. Укупна вредност извођених грађевинских радова (у хиљ. дин.) у области нискоградње по појединим општинама у Банату за период од 1992. до 2000. г.

Table 6. The total value of accomplished constructions works (in thousand dinars) in the field of civil engineering according to single municipalities in Banat for the period 1992-2000

Општина-регион	Укупна вред. извођ. грађ. радова	Учешће вред. извођ. грађ. рад. општине у односу на Банат (%)
Алибунар	368 542	5,40
Бела Црква	343 180	5,03
Вршац	841 580	12,34
Житиште	25 042	0,37
Зрењанин	1 283 331	18,80
Кикинда	243 920	3,57
Ковачица	38 411	0,56
Ковин	155 265	2,28
Нова Црња	17 080	0,25
Нови Бечеј	80 129	1,17
Нови Кнежевац	79 178	1,16
Опово	10 501	0,15
Панчево	2 829 707	41,46
Пландиште	284 518	4,17
Сечањ	222 645	3,26
Чока	1 415	0,03
Банат	6 824 444	100,00

Извор: Републички завод за статистику, Одељење грађевинарства у Новом Саду.

ручју општине Панчево и то у вредности од 2 829 707 000 динара што чини чак 41,46 % од укупних улагања у овом сектору на простору Баната. Општина на чијој територији се најмање инвестирало у грађевинске радове у области нискоградње је Чока са 1 415 000 динара (0,03 % од укупних банатских инвестиција за овај период).

Хидроградња

Простор Баната као и комплетне Војводине представљао је одвајкада подручје водоплавних и подводних терена, али и са друге стране плодних низија. С тога се врло рано отпочело са регулацијом водотока и мочварних ритова.

Доласком Турака у ове крајеве упропаштено је све што је изграђено, а после њиховог протеривања током 18 века, кренуло се са новом регулацијом водотока Баната који је врло често страдао од поплава. Већ 1718. године урађено је каналисање тока Бегеја и то на потезу од Темишвара до Клека у дужини од 70 km (Група аутора, 1924).

Године 1745. се отпочело и са исушивањем ритова северозападно од Вршца, копањем бројних канала од којих је први подигнут између Дубице и Ботоша у дужини од 15 km. (Букуров, 1967).

Почетком 19 века граде се насипи дуж Бегеја једним делом кулуком, а другим о државном трошку. Потом следи формирање 1872. године великог удружења за регулацију вода Бегеја и Тамиша као и 1845. године удружења са истом наменом на простору Потисја (Група аутора, 1924).

Обимни радови који су обављени у другој половини 19. и првој половини 20. века решили су само поједине хидрографевинске и мелиоративне проблеме, а временом су се појавили и нови. После Другог светског рата наставило се са решавањем ових проблема и један од битних момената је свакако прокопавање главне трасе канала Дунав-Тиса-Дунав 1972. год. који је објединио постојеће и нове регулисане делове каналсаног тока. Дужина овог значајног канала на простору Баната износила је 143 км. (Букуров, 1967). Поред главног канала радило се на низу мањих и већих канала регионалног и локалног значаја у циљу што бољег решавања проблема са регулацијом водотока и ритова Баната. Нормално послови у сектору хидроградње су увек актуелни и поред подигнутих објеката увек је неопходно одржавање и решавање нових проблема. И у оквиру хидроградње, нажалост статистика, прати само податке везане за вредност извршених грађевинских радова у овом сектору и то само за период од 1992. до 2000. г. На основу података за 2000. године у сектор хидроградње на простору Баната уложено је свега 63 315 000 динара што чини само 7, 78 % од укупних средстава везаних за реализоване грађевинске радове у глобалу на овом подручју.

Подаци из табеле 7 указују на чињеницу да је у овом периоду (од 1992. до 2000. г.) на простору Баната било уложено 596 361 000 динара у хидрографевинске радове што чини 31, 03 % од укупних инвестиција у овом сектору на нивоу Војводине. Највећа вредност изведених грађевинских радова забележена је 1992. године у висини од 410 485 000 динара што чини 26, 89 % од укупних војвођанских инвестиција. С обзиром да подаци из 1993. године због фрапантне хиперинфлације нису употребљиви нису заступљени у табели која обухвата деветогодишњи период. Потом инвестиције полако расту да би 2000. године достигле суму од 63 315 000 динара (42, 29 % од укупних војвођанских хидрографевинских инвестиција), али још увек није

Табела 7. Кретање вредности извођених грађевинских радова³ (у хиљ. дин.) у области хидроградње на простору Баната и Војводине у периоду од 1992. до 2000.

Table 7. Records of values of accomplished works (in thousand dinars) in the field of hydraulic engineering on the territory of Banat and Vojvodina for period 1992-2000

Година	Вредност извођ. Радова у Банату	Вредност извођених радова у Војводини	Учешће вред. извођ. Радова у Банату у одн. на АП Војводину (%)
1992.	410 485	1 526 417	26, 89
1993.	-	-	-
1994.	6 702	14 758	45, 41
1995.	13 414	21 058	63, 70
1996.	23 900	38 334	62, 35
1997.	27 478	48 239	56, 96
1998.	24 770	56 872	43, 55
1999.	26 297	66 827	39, 35
2000.	63 315	149 726	42, 29
Укупно	596 361	1 922 231	31, 03

Извор: Републички завод за статистику, Одељење грађевинарства у Новом Саду

Табела 8. Укупна вредност извођених грађевинских радова (у хиљ. дин.) у области хидроградње по појединим општинама у Банату за период од 1992. до 2000.

Table 8. The total value of accomplished constructions works (in thousand dinars) in the field of hydraulic engineering according to single municipalities in Banat for the period 1992-2000

Општина-регион	Укупна вред. извођ. грађ. радова	Учешће вред. извођ. грађ.рад. општине у односу на Банат (%)
Алибунар	2 071	0,35
Бела Црква	10 812	1,81
Вршац	67 270	11,29
Житиште	6 964	1,17
Зрењанин	189 430	31,75
Киkinда	56 531	9,48
Ковачица	16 682	2,80
Ковин	50 377	8,44
Нова Црња	-	-
Нови Бечеј	2 294	0,39
Нови Кнежевац	-	-
Опово	13 035	2,19
Панчево	140 330	23,53
Плaндиште	30 447	5,10
Сечањ	9 558	1,60
Чока	560	0,10
Банат	596 361	100,00

Извор: Републички завод за статистику, Одељење грађевинарства у Новом Саду.

достигнут ниво улагања са почетка периода. На основу ових података глобално се стиче утисак да се мало радило у овом кризном периоду у сектору хидроградње глобално у Војводини, а од тога што је урађено добрим делом је управо реализовано на простору Баната.

На основу прегледа инвестиција банатских општина (табела 8) током посматраног периода може се закључити да су највећи хидрографски радови реализовани на терену општине Зрењанин и Панчево. Затим ту следе простори општине Вршца, Киkinде, Ковина, Плaндишта и др. Најзначајније инвестиције су уложене на територији Зрењанина у висини од 189 430 000 динара што чини 31,75 % од банатских хидрографских инвестиција. На простору општина Нова Црња и Нови Кнежевац у овом периоду нису извођени хидрографски радови. Поред недостатка финансијских средстава не реализација радова овог сектора може се повезати и са чињеницом да на појединим теренима нису неопходне хидрографске регулације. Иначе у овом периоду најмања вредност хидрографских инвестиција реализована је на простору општине Чока у висини од 560 000 динара што чини 0,10 % од укупних вредности грађевинских радова у оквиру хидроградње у Банату.

Најзначајнија грађевинска предузећа на простору Баната

Веома је тешко представити тренутну ситуацију у оквиру грађевинске делатности а још теже представити појединачно грађевинска предузећа. С обзиром на велику стагнацију и регресију (последица економске кризе и ратне ситуације у ширем простору) уз тренутну трансформацију друштвене у приватну својину, тако да су многа предузећа у веома тешкој ситуацији. Некадашњи велики грађевински комбинати су углавном у распаду, многа предузећа се гасе али се јављају и нове приватне фирме.

Мада је тренутно заиста тешко утврдити број постојећих грађевинских предузећа, на основу података добијених из Привредне коморе АП Војводине, Регионалних привредних комора Зрењанина и Панчева, тренутно на територији Баната егзистира око 150 грађевинских предузећа. Највећи број је првенствено везан за послове високоградње укључујући само изградњу као и грађевинске инсталације и завршне занатске радове. Грађевинске радове нискоградње и хидроградње обавља знатно мањи број предузећа. Посматрано по регионима највећи број предузећа је сконцентрисан на простору Јужног Баната укупно 102, од тога у Панчеву 56, Вршцу 20, Ковину 8, Белој Цркви 5, Пландишту 5 и мањи број у Алибунару и Ковачици (Регионална привредна комора Панчево). На простору Средњег Баната највећи број грађевинских предузећа се налази у самом Зрењанину (чак 39), затим по два предузећа у Новом Бечеју и Сечњу и једно у Елемиру (Регионална привредна комора Зрењанин). Најмањи број предузећа функционише на територији Северног Баната свега четири, од тога три у самој Кикинди а једно у Чоки (Привредна комора АП Војводине).

Пошто је већина предузећа у доста лошој ситуацији (стечаји, тендер и др.) појединачно ћемо представити предузећа која су неке трансформационе проблеме у одређеној мери превазишле.

ГИК “Банат “Зрењанин је грађевинско предузеће које поред основних делатности високоградње, нискоградње и хидроградње има и додатни спектар деловања (сепарација шљунка, производња, транспорт и уградња бетона, завршни занатски радови у грађевинарству и др.). Формирано је 1947 год. и прва и основна делатност је била изградња станова, већ 60-тих година почиње са градњом стамбених зграда за тржиште. Највећи број стамбених објеката подигнут је у самом Зрењанину (“Шумица”, “Граднулица”, Ецанска колонија и др.), као и Мужља I и II. Ту су и вишеспратне зграде као што су: “Ђура Ђаковић”, “Доситеј Обрадовић”, “Урош Предић” и др. у Зрењанину, као Микронасеље у Кикинди. Изграђене су имање стамбене зграде у Сечњу, Крајишнику, Златици, Меленцима. Подигнути су и бројни друштвени објекти широм Баната, највише поново у самом Зрењанину, али и у Меленцима, Новој Црњи, Новом Милошеву, Банатском Карађорђеу, Новом Итебеју, Елемиру и др. Временом се предузеће током свог развоја упистило и у изградњу и реконструкцију постојећих индустријских објеката већим делом у Банату. Бројни су фабрички објекти попут: фабрике котлова “Радијатор”, фабрике чарапа “Ударник”, фабрике тепиха “Пролетер” у Зрењанину. Затим ту је фабрика црепа “Тоза Марковић” у Кикинди, па производна хала “Палилула” у Београду итд. ГИК “Банат” је такође учествовао у изградњи бројних пољопривредних објеката попут силоса, фабрика за прераду хране, хладњаче и др. Споменућемо само неке: фабрика шећера “Серво Михаљ” у Зрењанину, фабрика уља “2 Октобар” у Зрењанину, фабрика хлеба “Житопродукт” у Зрењанину, фабрика шећера “Банаћанка” у Новој Црњи и др. У оквиру нискоградње учествовало се у изградњи саобраћајница како на простору Баната (Зрењанин-Кикинда) тако и Бачке (Суботица-Бајмок, Нови Сад- Бачка Паланка) и др. (www.gik-banat.co.yu)

Према подацима из Регионалне привредне коморе Зрењанин ГИК “Банат” спада у групу великих предузећа и тренутно је у њему запослено 750 радника.

АД “**Војводина пут – Панчево**” је фомирано 1959-те године реорганизацијом техничке секције за путеве решењем секретаријата за путеве Извршног већа Нови Сад. Године 1962. основано је предузеће за путеве Војводинпут Нови Сад погон Панчево. Већ 1978. године формирана је радна организација за путеве Војводинапут Панчево са два ООУР-а и РЗЗП и тако је функционисала до 1990. године када је извршена прва трансформација у државно предузеће. Од 1991. године реализована је приватизација и предузеће је добило статус. Деоничарског друштва са 26 % деоничарског и 74 % друштвеног капитала. Од 1999. године предузеће прелази у велико акционарско друштво (комбинација акционарског и мешовитог капитала), а у току је откуп акција у другом кругу. АД Војводинапут-Панчево је регистровано за изградњу и одржавање путева. Покрива простор јужног Баната (магистралне регионалне и локалне путеве) и површину коју захвата осам општина: Панчево, Вршац, Ковин, Ковачица, Опово, Алибунар, Бела Црква и Пландиште. Предузеће има четири целине и тренутно има 235 запослених радника (Подаци добијени од АД Војводинапут-Панчево).

АД **Нафтагас Монтажа Зрењанин** је предузеће које према подацима Регионалне привредне коморе Зрењанин спада у средња предузећа са укупно 400 запослених. Основано је 1951. године, а своју делатност углавном везује за машинско-монтажне и грађевинске радове различитог вида. Највећи део највећих послова изведен је у периоду од 2000. до 2002. г. на простору Новог Сада (у оквиру Нафтагасових ресора), а учествује и у изградњи водовода и канализације у Херцег Новом, као и одређених послова у Републици Српској. (www.montaza.co.yu).

ГДР “**Рад**” **Чока** је грађевинско друштвено предузеће основано 1962. г. у Чоки. Конципирано је у самом почетку организовања да обухвати све најважније делатности неопходне у грађевинарству, тако да и данас постоје три специјализована погона: погон оперативе, погон пилане и погон циглане. Што се тиче саме грађевинске оперативе може се рећи да је предузеће изградило бројне стамбене, пословне и производне објекте првенствено на територији општине Чока и њеној околини. С обзиром на велике промене у друштву и економији и ГДР “Рад” пролази кроз велике трансформације. Иако грађевинска оператива није угашена мало шта се гради, предузеће највећи део своје активности усмерава на погон циглане (www.coka.co.yu/Rad.htm).

АД “**Војводина пут**” **Зрењанин** – године 1962. на основу усвојеног закона о самоуправљању, спајањем тадашње секције за путеве Зрењанин и среске дирекције за путеве Зрењанин основано је предузеће за путеве Зрењанин, коме су поверени на управљање и одржавање сви тадашњи путеви I, II и III реда на подручју Средњег и Северног Баната чија је укупна дужина износила 666 км.

Предузеће се у новијем периоду кроз низ трансформација од 1997. г. организовало као акционарско друштво за путеве “АД Војводина пут - Зрењанин”. Основна делатност овог предузећа у оквиру нискоградње је у следећем:

- одржавање путева, мостова, надвожњака и других саобраћајних објеката на јавним и некатегорисаним путевима.
- изградња саобраћајних објеката и то: изградња, реконструкција и поправка путева, тунела, улица и тргова, железничких и друмских мостова и др.
- производња битуменских производа за путеве
- пројектовање грађевинских објеката нискоградње

Највећи број послова везан је током постојања као и данас за шире подручје Баната где се учествовало у изградњи три магистралних, петнаестак регионалних као и на бројним реконструкцијама и рехабилитацијама саобраћајне мреже и објеката. Предузеће тренутно има 320 запослених (www.vojvodinaput-zr.co.yu)

Г.П. ”Расинг ”Вршац – Основано је 1997. г. а главна делатност се везује за високоградњу и обављање грађевинских радова у том сектору. Предузеће је за ово кратко време учествовало (у главном на простору Вршца) у изградњи више стамбених, сакралних објеката као и у реализацији изградње топловода. Најзначајнији грађевински радови везани су за изградњу насеља “Хемоград” (за потребе “Хемофарма”) са 300 кућа, а учествовало је и у акцији грађевинске дирекције Србије за изградњу 100 000 станова. Предузеће тренутно има 32 стално запослених радника (Подаци добијени Г.П. “Расинг” Вршац).

Тренутно се као што смо на почетку нагласили велик број предузећа налази у фази приватизације или тзв. тендера па ћемо представити најосновније податке појединих грађевинских предузећа која су у таквој ситуацији.

“Пионир ”ДГП – Ковин је друштвено грађевинско предузеће које је основано још 1955. г. Основна делатност фирме везана је првенствено за грубе грађевинске радове. Предузеће тренутно има 117 запослених и налази се на листи за тендер. (www.mpriv.sr.gov.yu).

“Напредак ”Пландиште – Деоничарско друштво у мешовитој својини за монтажу и производњу основано је 1965. г. Примарна делатност је везана за изградњу различитих грађевинских објеката. У предузећу има 58 запослених радника и такође је на листи за продају. (www.mpriv.sr.gov.yu).

“Конструктор” – Панчево је друштвено грађевинско предузеће које је основано још 1947. г. Основна делатност је изградња хидрографских објеката, а основни производ је бетон и бетонски елементи. Тренутно је запослено 150 радника и покренута је иницијатива за приватизацију. (http://www.vibilia.co.yu/srpski/investicije/tenderio303/12tenkuc_210103.htm)

“Хидроградња ” - Вршац је друштвено предузеће основано 1978. г. и током постојања вршило је изградњу различитих хидрографских објеката (ископ канала, монтажа, водовод и канализације итд.). У предузећу је тренутно запослено 39 радника и очекује се могућност приватизације. (http://www.vibilia.co.yu/srpski/investicije/tenderio303/08tenkuc_140203.htm)

“Ковграп ставител” – Ковачица је друштвено предузеће које по години оснивања спада у младе тј. организовано је 1994. г. Основна делатност су послови високоградње везани за изградњу и адаптацију станова, пословних простора, бетонских маса и др. Запослено је 87 радника, а предузеће је у фази приватизације. (http://www.vibilia.co.yu/srpski/investicije/privatizacija0101/05tenkuc_210303.htm)

Закључак

Грађевинарство на простору Баната, као што се може видети из приложеног материјала, има дугу традицију. Његови почеци су везани пре свега за различите грађевинске занате који су се посебно развили између два светска рата. После Другог светског рата су временом основана бројна грађевинска предузећа у области високоградње, нискоградње и хидроградње.

Подаци за 2000. г. говоре о чињеници да грађевинарство по учешћу у укупном националном доходу Баната представља четврту делатност после индустрије, пољопривреде и трговине) на овој територији. Детаљна анализа грађевинске делатности извршена је за период од

1981. до 2000. г. пре свега у оквиру доминантног сектора високоградње. На основу компарације петогодишњих циклуса може се закључити да је највећа изградња станова (јединог статистичког параметра који се може пратити током двадесетогодишњег периода) реализована је у Банату од 1981. до 1985. г. (20 794 стана). Посматрано по општинама најзначајније резултате у оквиру грађевинске делатности за анализирани период имају општине Панчево (11 132 стана) и Зрењанин. По подацима за 2000. г. за сектор нискоградње и хидроградње уложена су знатно нижа средства у односу на високоградњу. По реализованим грађевинским радовима и у овим областима се поново издвајају општине Зрењанин и Панчево.

Кад је реч о самим предузећима, због лоше економске ситуације и тренутну трансформацију из друштвене у приватну својину, заиста је тешко утврдити стање и број постојећих грађевинских фирми. На основу података добијених из Привредне коморе АП Војводине, Регионалних привредних комора Зрењанина и Панчева на територији Баната званично постоји око 150 грађевинских предузећа. Највећи број њих је у самом Панчеву (56), Зрењанину (39), Вршцу (20) итд. Велики број предузећа је тренутно у фази приватизације, многи некадашњи грађевински комбинати су у фази распадања и формирају се нове, мање углавном приватне фирме. Уз бољу економску ситуацију у глобалу у оквиру комплетне привреде очекују се већа инвестирања и боља ситуација у грађевинској делатности Баната.

Литература и извори

- Аврамовић, Т. (1965.): Привреда Војводине од 1918 до 1929/30 г. с обзиром на стање пре Првог светског рата, Посебна издања, Матица Српска, Нови Сад
- Букуров, Б. (1967.): Географске области СФР Југославије, Институт за географију 1967.
- Бугарски, Д. (1982.): Савремене функције Кикинде и њено гравитационо подручје, Докторска дисертација, Универзитет у Новом Саду, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
- Бугарски, Д. (1978.): Општина Чока, Географске монографије војвођанских општина, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
- Бајић, М. (1984.): Општина Нова Црња, Географске монографије војвођанских општина, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
- Бајић, М. (1983.): Општина Нови Бечеј, Географске монографије војвођанских општина, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
- Група аутора (1995.): Општина Вршац, Географске монографије војвођанских општина, Универзитет у Новом Саду, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад – Вршац
- Група аутора (1924.): Војводина, секција удружења југословенских инжењера и архитеката, ” Д. Натошевић “, Нови Сад
- Група аутора (1996.): Општина Панчево, Географске монографије војвођанских општина, Универзитет у Новом Саду, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
- Група аутора (1995.): Општина Зрењанин, Географске монографије војвођанских општина, Универзитет у Новом Саду, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
- Група аутора (1996.): Општина Кикинда, Географске монографије војвођанских општина, Универзитет у Новом Саду, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
- Лазич, Л. (1995.): Општина Пландиште, Географске монографије војвођанских општина, Универзитет у Новом Саду, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
- Општине у републици Србији од 1990 до 2000 г., Републички завод за статистику, Београд

Подаци добијени из Регионалне привредне коморе Зрењанин
Подаци добијени из Регионалне привредне коморе Панчево
Подаци добијени из Привредне коморе АП Војводина
Подаци добијени од АД Војводинапут – Панчево
Подаци добијени од Г.П. “Расинг” Вршац
Статистички годишњази САП Војводине од 1981 до 1989 г., Покрајински завод за статистику,
Нови Сад
Томић, П. (1981.): Општина Житиште, Географске монографије војвођанских општина, ПМФ,
Институт за географију, Нови Сад
Томић, П. (1988.): Општина Бела Црква, Географске монографије војвођанских општина,
ПМФ, Институт за географију, Културно-просветни центар, Нови Сад-Бела Црква
Томић, П. (1981.): Општина Ковин, Географске монографије војвођанских општина, ПМФ,
Институт за географију, Нови Сад
www.gik-banat.co.yu
www.montaza.co.yu
www.coka.co.yu/Rad.htm
www.vojvodinaput-zr.co.yu
www.mpriv.sr.gov.yu
http://www.vibilia.co.yu/srpski/investicije/tenderio303/12tenkuc_210103.htm
http://www.vibilia.co.yu/srpski/investicije/tenderio303/08tenkuc_140203.htm
http://www.vibilia.co.yu/srpski/investicije/privatizacija0101/05tenkuc_210303.htm

Напомене

- ¹ Подаци везани за грађевинска предузећа која су са територије АП Војводине
- ² Подаци везани за радове грађевинских предузећа која су са територије АП Војводине
- ³ Подаци везани за радове грађевинских предузећа која су са територије АП Војводине